

ВОЈИН

20. Априла

ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ

изд. и уређ. Драгашевић официр.

Војнички Геније, (Из Клаузевица) превео А. Протић официр. —
Беседе из Географије и т. д. — Ратна срећа, превео с француског
штабни официр Мих. Н. Илић.

ВОЈНИЧКИ ГЕНИЈЕ.

Из Клаузевица

Александар Протић официр.

(Продужење).

Најпосле долазе људи који нису лако покре-
тљиви, али који су у покрету постојали па се од
осталих разликују као жар од пламена; који су да-
кле у стању да својом титанском снагом грдне масе
покрећу и све тешкоће у рату овладају. Снага њи-
хових осећања подобна је кретању огромне масе
која се полако движе али све препоне извесно са-
влађује.

Премда се људи са оваким осећањима неће дати
лако свладати собственим чувствима, као остали што
их овди набрајасмо, ипак звало би се говорити противу
искуства кад би тврдили, да се они ни у ком слу-
чају не могу пореметити у равнотежи, или да нису
подложни слепим страстима; напротив, тога ћемо и
код њих налазити увек, кад год им недостајало буде

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

ине врлине која се *самоузддржљивост* зове. Потврду овоме можемо наћи ако погледамо на велике и снажне духове сирових народа у којима умне силе нису развијене те због тога допуштају да код њих страсти господаре. Но не само код сирових него и у образованим круговима изображених народа налазићемо људе одане свакојаким страстима.

С тога и опет кажемо: иако осаћање није такво које је способно за велике покрете него оно: које и при најачим покретима, уме да се одржи у равнотежи, да сљедује за уверењем и увиђавношћу, да буде правилно као што је правилна казаљка на компасу кад се налази на бурном мору.

Кад кажемо чврст и јак карактер, или на просто „карактер“ онда обично тиме означавамо неодступање од уверења и убеђења па било да то произлази из нас самих или да је уплив туђе увиђавности, само нека је резултат начела, мишлења моментаног сваћања т. ј. нека је продукт *умне радње*. Међутим чврстоћа карактера кога се увиђавности сваки час модификују, неће здраво импоновати, јер све нека често модификација мисли и небива туђим утицајем, него нека је собствено делање умне радње, инак показује неку извесну несигурност у човеку, а природно је да за људе, који своје мисли често мењају, не ћемо рећи да су карактерни. Ово својство придевамо напротив само онима којих убеђења због тога што су јасна и основавана, она су стална и тешко променљива.

Осим тога ово се својство придева и таким људима који су по природи индолентни па неимајући

у себи никакве умне радње, немају ни повода да мисли своје мењају. Најпосле у ред ових и оваких људи спадају и они, у којима живи моћ коју рађа законодавно начело воље, која сваку модификацију мисли до некле изкључује.

Међутим у војни где на наша осећања дејствују непрекидно разни и големи упечатци, где точно познавање околности није могуће, — није чудо, ако мисли често мењамо, ако се по кад што у нама и другима преваримо.

Страхотан поглед на големи опасности што се у војни пред нама развијају, могу лако да учине, да осећања добију надмоћије над уверењем нашега разума. У рату је извикавајуће ако наша осведочења непрестано мењамо, а то с тога, што се ту сви појави показују као у мраку, што се свака истина мора истраживати тако рећи пипањем. С тога ни у каквом човечијем раду нема веће разлике у мишљењу нити је где год навала од непрекидних упечатака противу уверења већа него у рату. И најфлегматичнији разум није кадар да их се отресе јер су одвећ живи па иако дејствују не само на разум, него и на осећање.

Ту дакле може да управља радом нашим, да оцени природу индивидуалног случаја у ком се налазимо, само *начело*, које је произишло из јасне и основане мисли; али и ово начело што га добисмо сигурним размишљавањем, тешко је бранити од навале утицаја и противуречија што их садашњост (моменат радње) рађа; јер, између *начела* и *индивидуалног случаја* често се налази големи мрачни про-

стор који се не да логичким закључењем показати те да га сваг прозре. У колико је дакле у оваким приликама с једне стране *вера у себе самога* нуждна, у толико је и скептицизам благотворан; то ће рећи: да у оваким приликама често не помаже друго шта до законодавно начело које, дајући *мишлењу* самосталности, ипак господари над њим, т. ј. начело: *да у свима сумљивим случајима останемо при нашем првашњем мишлењу и да од овога одустанемо тек онда, пошто нас на то друго, са свим јасно уверење натера.* Ваља нам остати јакима у уверењу да су опитана начела истинитија но свако *ма како живо* упечатлење произведено моментаним околностима. Првенством што га у сумљивим случајима дајемо нашем првашњем уверењу, (чврсто држање уњ) наша радња добија израз и вид постојаности коју зовемо *карактером.*

По овоме јасно је, да равнотежа осећања много доприноси усавршењу карактера, и да људи са јаким душевним моћима обично су и јаки карактери.

Него моћност карактера често води једном измету његовом који се зове самовоља (тврдоглавство).

У конкретним случајима тешко је определити где престаје карактер, а где почиње самовоља. Ми ћемо показати само разлику између једнога и другога.

Самовоља *није недостатак разума*; ако би овом речи хтели означити одупирање разума према свакој туђој ако и бољој увиђавности, онда би дошли у противречије са самим појмом о разуму који је *врело* свакој увиђавности. Самовоља је напротив *недостатак осећања*, јер тврдоглавство што одбија туђе мисли и туђа мњења, произлази из *самовољња* које на-

лази задовољства у томе: да над самим собом и другима, само својим умним силама господари. Ово би се могло назвати и сујетом, кад у ствари неби било нешто извршне, Сујета се задовољава сенком, самовоља напротив тражи изгро ствари за се.

Карактер дакле прелази у самовољу: кад и ако одбацивање туђих увиђавности не бива из уверења, из веровања у какво више начело, него из *противекег се чувства*.

Овако толковање и објашњавање и ако неће имати за нас никакве практичне користи, барем ће учинити то: да самовољу или тврдоглавство не сматрамо као неку потенцирану моћност карактера, јер самовоља и ако има неке синонимности са карактерном моћношћу, ипак је по суштини својој тако различна од ове, да многи људи баш с тога, што су самовоље, немају готово никаквог карактера.

Опасност у рату.

Пре него што познамо опасност у рату, ми је себи претстављамо као нешто, што је кадро пре да нас себи привуче него да нас застраши. У одушевљеном заносу поћи на противника јуришним борацима, — зажмурити очима неколико тренутака па се бацити ладној смрти на сусрет, неизвесни хоће ли или нас неће поштедити, — може ли то страшно бити за јуначко срце што жедни за славом? Заиста не може, бар не изгледа да може. Али *оваки* моменти трају нешто дуже но што би „пулс“ једанпут ударио, — њих ваља зачињавати временом, те их постепено као медицину узимати.

Хајде примера ради да пођемо с новајлијом на бојиште. Што се овоме више приближујемо, то и грмљава топовска која све јача постаје — почиње да мења жвиждањем ђулета, на што се новајлија најпре почиње обзирати. Топовска зрна падају што пред нас што за нама. Ми се упутимо с њим брежуљку на ком је главни заповедник са његовом многобројном пратњом. Ту, врло на близу око нас падају ђулади а по кадшто и по неки картеч прште. Новајлија се силом намеће озбиљна мисао, да на том месту није најсигурнији са животом. На једанпут спази где погибе један од његових познаника из пратње; граната лупи у сред пратње те и нехотице произведе у гомили непријатно движење. Сад истом почиње осећати да није баш као што треба миран и ладнокрван, — та и најхрабрији постаје бар нешто расејан. Пођимо с њим још мало у напред у тај бој што се пред нама бије, који се нашем погледу још непрестано претставља као некакав приказ, премакнимо се дивизионскоме ђенералу. Овде лети ђуле за ђулетом а грмљава наших топова још више увеличава његову расејаност. Но хајмо још један корак у напред до бригаднога ђенерала. Овај, војник од осведочене храбрости, опрезно се заклонио за једним брежуљком, кућом или грмом (јасан знак растеће опасности) а ђулад и картачи непрекидно жвижде на све стране, а већ и по неки куршум циукне поред наших ушију.

(Свршиће се.)

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

БЕСЕДЕ ИЗ ГЕОГРАФИЈЕ

НА ЗИМСКИМА САСТАНЦИМА ОФИЦИРСКИМ

1866—1867.

беседио Драгашевић официр.

Беседа 9, 10. Јануарија 1867.

Водолучје између Босне и Врбаса.

(Продужење.)

А један огранак, највећи, иде на север под именом **Мотајче** планине додећи Врбас од Укрине спушта се стрмо над варош **Ћобас** одбијајући једну косу на исток између Укрине и Саве што се зове **Корачко** брдо (1400) или **Вијели бриег**.

Од **Ворије** силази се на дугачак превој између извора ријеке мале Усоре и мале Укрине, па се испење и одмах одваја на три стране. Огранак, што на исток иде, он пада код **Добоја** на Босну. Огранак западни иде као **Чајковина** у два крака, један према Укрини на запад, а други опет према њој но на север низ ријечицу **Врањак** према вароши **Дервенти**. Северни пак огранак иде најприје као планина **Крњин** па се послје савија на исток низ Босну и као **Вучиак** пада к Сави с обронком **Кардаром**.

Од **Копривнице** (4500) одваја се једна грана као **Грбовица** и иде између Врбаса и Пливе па се спушта и према Језеру и на спрам **Гајца** као гора **Ототала** (3500).

Водолучіе између Врбаса и Уне.

Ово водолучіе одма од искона свога полази у два крака, што у Уну утіече повелика ријека Сана а она извире баш на првоме кораку овога водолучіа, те с тога ћемо сматрати два, и то најприје

Водолучіе између Врбаса и Сане.

Водолучіе ово и планине његове почињу управ на извору Сане, где се **Виторог** (5000) и **Црна Гора** састају. И тако одатле иде најприје између **Пливе** која утіече у Врбас, и између Сане, планина **Лисина** у дужини више од 12 сахати па се онда раздваја на сјеверно (**Лисина**) и источно (**Димитор**) и окружујући високу равницу **Подрашницу** састају се опет на сјеверу као планина **Крагуљевача** од југоистока и **Кук** од запада долазећи и раздваја се на ново. Главни крак иде на **Кукавицу** и све низ Врбас долази до **Крњег брда**, одакле окреће се сјеверозападу као **Козарац** који се даље дијели на троје: на **Пастирово брдо** према Новоме, на **Церову** код извора Стресице и на **Букову** према Дубици.

Од ове гране одваја се од **Крагуљеваче** једна грана блага под именом **Добриње** и даље као **Ратко** према Сани, а једна као **Трибово** и посліје **Крагуљевица** к Врбасу.

Од **Козарца** иде једна грана као **Прозара** Градишкој.

Водолучіе између Сане и Уне.

Код извора Сане од **Црне горе** одваја се ово друго водолучіе између Сане и Унца као **Чиљев-**

ница па после иде између ријеке Рибника и равнице петровачка поља на брдо **Суиновац** који се раздваја на исток и запад, на **Пријесеку** и **Срнатицу** окружујући тако равницу **Бравско поље**. Затим се опет споје у планину **Грмећ** и као таква иде око извора мале и велике Јапре на **Пашино брдо**, које се спушта код Новог при ушћу Сана у Уну.

Одвојити огранци ове гране ово су:

Од **Чиљевице** иде преко пријевоја **Ојаде** на **Билајско брдо** (4000) и после на **Дугибу**, која се спушта на **Дубовско поље** остављајући на истоку од себе поље **Липово** и **Билајско**.

Од **Грмећа** одваја се један огранак као **Рисовац**, који пролазећи поред **Рипачког кланца** иде на планину **Грабеж** према Бихачу. Од **Грмећа** на исток иде огранак један као **Корјеница** до ушћа **Дубовне** у Сану.

Од **Пријесеке** спушта се долина **Врутнице** са брдом **Пламеница** према вароши **Кључу**.

Од **Суиновца** иде један огранак **Сеша** опет **Кључу**.

Но од **Комова** и сјеверне планинске гране као главног водолучја, одкидају се и многе окрајне гране, које су често врло високе, и које нам ваља такође споменути. И тако најприје

Од **Кома** одбија се једна голема грана најприје на исток на планину **Жљеб** обилазећи изворе ријеке **Лима**, па после сврће на сјевер и иде између **Лима** и извора ријеке **Ибра** на **Крушевицу** планину, те се дохвата планине **Јадовника** (4500). Одавде сад

пружају се гране које улазе у Србију, но на њих ћемо се после вратити. Но с Јадовника провлачи се једна грана помеђу Увцем и Лимом између Сиенице и Приепоља као **Златар** (4200) одбив прије свега један огранак уз Лим као **Косавину** (3300). Са Златара се спушта до под Нову варош, одакле одбија један огранак између Бистрице и Кратове, а један продужује се до ушћа Увца у Лим као **Вањско** брдо и **Ребровац**.

Па од **Кома** (9000) одкида се још једна окрућа грана под именом планине **Виелаштице** (7000), која иде од Васојевића броз Колашин на Шаранце помеђу ријеке Лима и Таре и кад буде према Приепољу онда се раздваја на двије гране, те једну пружа на исток обилазећи изворе ријеке Чехотине и утиба се на половину првашње висине (3760) и онда пење на широке **Бабине** (4600), која одбија једну грану на југ према Приепољу и зове се **Лакат св. Саве** а један крај **Иконовац**.

С Бабине пак пружив један мали огранак **Ранчу** (4170) на запад, иде сјеверно као планина **Побиевик** а с њега на **Гњило** брдо и провлачећи се између Лима и Чаотине иде на планину **Ковач** (4000). Одавде сад пружа два главна огранка један на исток други на запад. Источни под именом **Свијетлоборје** (3300) дијелећи изворе Поблатнице и Јанине развија се у три прста: **Јаворје** измеђ Поблатнице и Лима, **Градина** према ушћу Лима у Дрину, и **Самобор** низ Јанину к Дрини. Западан пак дио шири се у две рашље, једна као **Гостуњ** измеђ Јанине и Присоја, а друга низ Чехотину као **Ћличевац**.

Ова дугачка грана прије но што на **Бабине** дође, одбија један подугачак крак на сјеверозапад најприје као **Краљева гора** (4000) све између Чехотине и Таре, затим као **Љубичња** (6000) иде према вароши Фочи, и најприје као **Вучева** послје као **Пљеш** (3000) потискује Дрину на запад са окомбом **Закмуром**.

Из главног водолучја од планине **Стола** иде једна грана на врх **Осуђеник** од планине **Сиљевине**, која се на сјеверозапад доста угиба (3600), ал после од једанпут узвере се на огроман и вршевит **Дормитор** (8000), који се сместио између Таре и Пиве и продужује се до њихова ушћа, у које пада као хртањ **Протањ**.

Са **Градеља** (6000) одбија се на исток (зелена) **Јабука**, која се продужује даље као **Товарница**, но уједанпут скрене на југ према сутинској ријеци као врх **Седло** (7000?).

Од **Думоша** (5800) одваја се лијена коса **Леџија**, која послје као **Тресковац** испуња кључ између Бијеле ријеке и Дрине.

Од **Биелаштице** (6200) одбија се једна грана на сјевер између Железнице и Бистрице као **Игман** (4000).

Од **Лисака** (5300) пада једна грана као **Грачић** према Лепеници.

Од **Битовње** (5000) иде као пријевој **Лопата**, но која се изнад вароши Крешева издигне с именом **Инад** и после Буква и **Грашица** према ријеци Војници.

(Продужиће се.)

РАТНА СРЕЋА.

Написао Ед. дела Бар Дишарк.

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ, ШТАВНИ ОФИЦИР

Мих. Н. Илић.

(Продужење).

Сваком је познат свршетак војне 1809. у Немачкој. Одбијени у острово Лобаве, после дана код Еслинга, французи боравише у томе градићу пуних шест недеља опкољени водом, и спремаху се за прелаз на леву обалу Дунава, за које имађаху многе мостове. За овај прелаз, који је предходио битци Ваграмској, Наполеон је наредбом у 31 чланак (3. Јунија) показао све потребне појединости. Генерал-мајор, који је био дужан да раскаже ову наредбу, нити је сам с пажњом прочита, нити је даде другоме да прочита, и куд је год заповест послао, беше погрешно; јер Даву, који је ваљао да је на десном крилу, беше опредељен овом наредбом на средњи мост, а Маршао Удино оде на десни мост, у место да је команданат средине. Ова два корпуса дакле ноћу уврстише се; но имају захвалити непажњи непријатељској, што се не догоди никакав јак неред. И ова погрешка противникова заглади француску и донесе им сјајну срећу. Генерал Жомињи, излажући овај догађај у своме *Precis de l'art de la Guerre*, вели: „Што најчудније пада то је, што после оваквог безумља, Бертине би почаствован титулом принца Ваграмског. — Без сумње Наполеон је погрешно при

диктирању декрета: али шеф ђенерал-штаба, шиљући двадесет копија такве заповести, и, коме је званична дужност да се стара за образовање трупа, не би требао да је превидео такав несмисао.“

1813. код Бауцена,значи се Неју тороњ Хохкирхена као точка за управљање; ако се ње дочепа: заићи ће непријатељској линији за леђа, а Наполеон ће живо на фронт напасти, али, због разних околности неиспаде овај маневар, и тако та прилика не променм фасу борбе.

И непогоде могу помоћи у рату, и њихова сметња да постане корист. Такав пример, прича нам један писац из битке код Кониха (1832) у Малој Азији. У оно доба, кад се хтеде Мисирски вице-краљ да одцени од Порте, помогао је „јак савезник Ибрахиму.“ Густа магла спусти се и обави бројем јаче Мисирце; Турци су били јакo раштркани, и не могоше се у маршу скупити и дизати, и Мисирци изненада нападoше на Решид Пашу, војводу Турског ¹⁾). Ибрахим се дакле вешто користиовао овим непредвидним природним појавом, и то још више поможе његовом, према терену, добре ме распореду ²⁾).

Тамни облак често је користиовао у боју као год и магла. О овоме наодимо један врло редак пример у почетку рата Алгирског 1840 год. којим се хтелo да продре кроз округ Титери и да заузме Медеах.

¹⁾ Магла обично помаже у рату, јер сакрива за неко време трупе кад стоје или се движу; а артилерији, осим тога, још олакшава гађање: доказ је тога битка код Арка (1589).

²⁾ Histoire de la guerre de Mehemed-Ali contre la Porte-Ottomane, par M. M. de Caldavene et Barralt, 1837, стр. 311.

12. Маја јуришао је ђенерао Дививие на кланац код Музаје. Баш кад полажаху на јуриш, густ, црни облак помрачи целу околину и француска нападна група сасвим заклоњено иђаше ка непријатељу. Ово нам прича званично извешће,¹⁾ и како ова околност ни мало не иде у заслугу воиводе, то можемо са свим веровати, да је тако. Овако то маршао Вале јавља: „Бојиште код Музаје беше врло не удесно: страшна стрмен и оштри гребен сметаше јако наступању, и трупе морадеше се више пужати него ли ићи. Баш кад на најмучнијој узбрдици беху, дочека их и с фронта и с крила страховита ватра. Кабили беху ухватили бусију иза стења, као зид правих, — само би се стубама тамо могло успети. Они беху врло паметно у неприступним косама сакрили стрелце, а осим тога, још имађаху три утврђења, са пуно бранилаца. Ђенерао Дививие похита са својом колоном што је могуће брже ка левој коси, — ни мало не плашећи се Кабилских шанчева, који беху још ојачани фланкирном ватром; — у томе тешкоме тренутку **црн облак помрачи земљу** и, заклоњена колона одахну мало. Затим пође даље и, **излазећи из облака,**²⁾ са пола пушкомета дочека жестоку ватру од сва три шанца, који се доминираху, а последњи опкол беше опет осигуран редвитом и још стајаше у

¹⁾ Извешће маршала гроза Вале ђенералу Киблиеру министру ратном, из Алгира 27. Маја, 1840; као прилог уз Монитера 3. Јунија, 1840.

²⁾ Гдијкоји мемоари потврђују да има зајста таквих облака и да помажу. Види н. пр. *Le Souvenirs militaires d' Afrique* (1839 до 1840), par le chef d' escadron d' artillerie Henri Fabre, Paris, 1856 in-32 chez Caussin, стр. 73.

свези са једним шанцем на врху гребена, где је био један регуларан батаљон.“¹⁾

Освојење Алгира, истина спада у ситнија ратовања, ал има пуно бојева и битака, и кад би само имали кад задржавати се, наишли би на више примера где срећа игра своју улогу. Три године раније од последњег примера, у борби код Будуо (Boudouaou), 25-ог Маја 1837, баш у најкраснијој прилици, кад се т. і. де Ла Торе, „командант 2-г лагод батаљона од 950 људи бораше са 4.000 Арапа, у тренутку кад наша коњица срећно сврши свој напад, баш у том тајном тренуту — зазвони сеоско звоно: тужни звук овај растумачи наша пехота као знак несреће, и одмах поче одступати, оставив са свим село Будуо. Ово одступање охрабри противника, те са целом силом надре за нама. Тренутак је био веома опасан, и наши би војници пропали, да јуначни официри, не излазећи из реда, жестоко неповикаше: **На бајонет!** Овај узвик, ово уздање у наше непобедно оружје, беше пуно успеха; непри-

¹⁾ Није се један пут појавио такви облак у рату, а нарочито облаци једне извесне врсте; то сведочи једно место из des Commentaires de Bernardino de Mendoza: „У час се искупи 1000 коња са грофом Лујом (од Насаве); они се поделише у 5 ескадрона, за које време опет наши се искупљаху. Брзим силажењем низ брег тако заморише коње, да пара из поздрва њихових беше направила густ облак, који изгледаше, као да за њима иде. Ово је редак појав и ваља га запамтати: јер ма да дан беше веома чист и бистар, опет се виђаху ови бледи, непрозрачни облаци како лебде над њиховим ескадронима.“ Edition publiée à Bruxelles, par M. M. Loumier et le colonel Guillaume, aux frais de la Société de l'Histoire de Belgique, t. II. 1863, p. 204. Прилика овде споменута била је 1574.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

иатељ мирно дочека наш напад, ал му не противу стаде, и повуче се у неред, оставив један део својих убијених.¹⁾ И овај успех јединим скоком промени беду у срећу.“

Нема краснијег примера од оног, кад војвода Омало зароби Смаила и Аб-дел-Кадера (16. Маја 1843), јасан резултат, који ослаби снагу Емирову, — нема великог лепшег примера од тога заробљења па и тај нам још не показује колико су несавршена дела људска. Писац *des Annales algériennes* доиста каже нам како ђенерао Морисије чини разне маневре пред Тиаретом, за време док војвода Омало оперираше при изворима Шелифским, и додаје „Јасно: је, да је ваљало једном створити ту прилику, да Смаил и Абд-ел-Кадер дођу између овадва француска ђенерала, и да се, већом и бољом свезом операција, могаше рат од један пут свршити. Али док војвода Омало маневроваше са срећном брзином, ђенерао Морисијер изгуби времена, ми рећи некака два арапска поглавара.“

Од 1848 Историја нам такође износи неке мере.

Први, који ће мо да испричамо, није мање чудан. Ово је било у Маџарском рату 1840, кад Виндишгрец и Јелачић, под заповести цара Аустријског, угушиваху буну. 21 Априлија у околини Пеште беше битка:

(Продужиће се.)

¹⁾ *Annales algériennes*, par M. Pellissier de Beynaud, ново издање, 1854, том II, стр. 178.